UDK:378:370.153+37.02 **DOI: 10.56292/SJFSU/vol29_iss2/a185**

BO‘LAJAK HARBIY TA’LIM O‘QITUVCHILARINING KASBIY TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHNING TEXNOLOGIK - PEDAGOGIK SHART SHAROITLARI.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ВОЕННОЙ ПОДГОТОВКИ.

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE MILITARY EDUCATION TEACHERS TECHNOLOGICAL PEDAGOGI - CAL CONDITIONS.

Tojiyev Xakimjon Xoliqovich[1]

[1]Tojiyev Xakimjon Xoliqovich − Farg‘ona davlat universiteti, harbiy ta’lim fakulteti katta o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo‘lajak harbiy ta’lim fani o‘qituvchilarining tayyorgarligi, shahsiy sifatlari, mohiyati ularning bilim darajasi va kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish hamda talaba yoshlarga muntazam ravishda ta’lim va tarbiya berish, ularni doimo harbiy vatanparvarlik ruhini oshirib borishlari shuningdek mustaqil Vatanimiz sarhadlarini munosib himoya qilishga hamisha shay bolishlari ko‘rsatib o‘tilgan va unda harbiy ta’lim fani o‘qituvchilarining asosiy maqsadi talaba yoshlarga bilim va tarbiya berishni muvaffaqiyatli olib borishga hamda o‘z kasbiy tayyorgarliklarini muntazam ravishda rivojlantirib borishlari belgilangan

Maqolada talabalarga ta’lim va tarbiya berish jarayoni bo‘lajak harbiy ta’lim fani o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligiga qaratilgan faoliyat bo‘lib, ularning doirasida nafaqat ularning harbiy mahorati shakllanib rivojlanadi, balki talaba yoshlarda ham ma’naviy yetuk, axloqiy xislatlarni mujassam etgan, aqlan va jismonan sog‘lom, ijtimoiy faol va barkamol inson shaxsi tarbiyalanishi takidlab o‘tilgan. Yuqorida ta’kidlanganimizdek, talaba yoshlarga bilim va tarbiya berishda hozirgi zamonaviy pedagogika fanini ta’lim texnologiyasi tushunchasini yagona talqin qilishning umumiy yondashuvlari hali ishlab chiqilmaganligi, yagona tasnif mavjud emasligi, ammo oliy ta’lim muassasalarida didaktik nazariyalarga muvofiq ta’lim texnologiyalari tasniflari keng qo‘llanilib kelayotgani aytib o‘tilgan. Maqolada shuningdek talaba yoshlarni o‘qitish texnologiyalari hamda ta’lim-tarbiya amaliyotida an’anaviy yondashuv, tizimli zamonaviy yondashuv, texnologik yondashuv, tanqidiy yondashuv va kompleks faoliyatli yondashuvlarni ilmiy-falsafiy taxlillari ifodalangan.

Аннотация

В данной статье рассматриваются подготовка, личностные качества и сущность будущих учителей начальной военной подготовки, развитие уровня их знаний и профессиональной подготовки, а также систематическое воспитание и обучение молодежи, всегда поднимающее дух воинского патриотизма, а также достойных защитников рубежей нашей независимой Родины и основная цель учителей начальной военной подготовки состоит в том, чтобы успешно давать знания и образование учащимся и современной молодежи чтобы они всегда были готовы к защите своей Родины, а также регулярно повышать свою профессиональную подготовку,

В статье также указано деятельность, направленную на профессиональную подготовку будущих учителей начальной военной подготовки в процессе обучения и воспитания учащихся и молодежи рамках которой не только формируются и развиваются их воинские навыки, но и воплощаются в их нравственно зрелые и нравственные качества психически и физически здоровая, социально активная и всесторонне развитая человеческая личность. Как мы уже упоминали выше, общие подходы к единой трактовке понятия образовательной технологии в современной педагогике в обеспечении знаний и воспитания молодежи ещё не выработаны, отсутствует единая классификация, но в высших учебных заведениях широко распространены и отмечено что они используют классификацие образовательных технологий согласно дидактическим теориям. В статье также представлен научно-философский анализ традиционного подхода, системного современного подхода, технологического подхода, критического подхода и комплексно-деятельностного подхода в технологиях обучения студенческой молодежи.

Abstract

In this article, the preparation, personal qualities, and essence of the future teachers of military education, the development of their level of knowledge and professional training, as well as the regular education and training of students and young people, always raising the spirit of military patriotism, as well as worthy of the borders of our independent Motherland it is shown that they are always ready to protect, and it states that the main goal of military education teachers is to successfully provide knowledge and education to students and youth, and to regularly develop their professional training.

In the article, the process of education and upbringing of students is an activity aimed at the professional training of future teachers of military education, in the framework of which not only their military skills are formed and developed, but also students embody morally mature and moral qualities, it is emphasized that mentally and physically healthy, socially active and well-rounded human personality should be brought up. As we mentioned above, general approaches to the unified interpretation of the concept of educational technology in modern pedagogy in the provision of

knowledge and education to young students have not yet been developed, there is no unified classification, but in higher educational institutions there are wide classifications of educational technologies according to didactic theories. It has been mentioned that it is being used. The article also presents scientific-philosophical analyzes of the traditional approach, systematic modern approach, technological approach, critical approach, and complex activity approaches in the technologies of teaching young students and educational practices.

Kalit so‘zlar: *Harbiy pedagogik ta’lim, taxlil, zamonaviy yondashuv, yoshlar, vatanparvarlik, qonun, qasamyod, harbiy xizmatchi, harbiy xizmat.*

Ключевые слова: *Военно-педагогическое обучение, анализ, современный подход, молодежь, патриотизм, закон, присяга, военнослужащий, военная служба.*

Key words: *Military pedagogical education, analysis, modern approach, youth, patriotism, law, oath, military serviceman, military service.*

KIRISH

Harbiy pedagogik ta’lim jarayoni murakkab ijtimoiy hodisadir. Uning mohiyati bo‘lajak harbiy ta’lim o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish hamda ularni yoshlarga ta’lim va tarbiya berishda harbiy vatanparvarlik ruhini oshirib borish shuningdek Vatanimiz sarhadlarini munosib himoya qilish, chaqiriluvchi yoshlarni hozirgi zamon ziddiyatli sharoitida jangovar harakatlarni muvaffaqiyatli olib borishga maqsadli tashkiliy va ta’lim-tarbiyaviy faoliyati bilan belgilanadi.

Ta’lim tarbiya jarayoni harbiy ta’lim o‘qituvchilarining ta’lim tarbiyaga qaratilgan faoliyati bo‘lib, uning doirasida nafaqat ularning harbiy mahorati shakllantiriladi, balki o‘zida ma’naviy-axloqiy xislatlarni mujassam etgan, aqlan va jismonan yetuk, ijtimoiy faol komil inson shaxsi tarbiyalanadi.

NATIJA VA MUXOKAMA

Pedagogikaning ta’lim-tarbiya amaliyotida turli yondashuvlar qo‘llaniladi. An’anaviy yondashuv, tizimli yondashuv, texnologik yondashuv, tadqidiy yondashuv, funktsional, kompleks, faoliyatli yondashuv shular jumlasidandir.

An’anaviy yondashuv. Uning asosiy xususiyati o‘qituvchi ma’lum axborotni gapirib beradi, tushuntiradi, talaba esa bu bilimni xotirasida saqlaydi. “Bilim” tushunchasi xotirada saqlanadigan axborot ma’nosida tushuniladi. Talabada bilim bor-yo‘qligi imtihonda shu axborotga doir berilgan savolga yoddan bergan javobiga qarab aniqlanadi. Bunda bilim degani asosan esda qoldirishning natijasidir, u ko‘pincha yuzaki bo‘lishi ham mumkin. Bunday bilim xotirada uzoq saqlanmaydi. Talaba savol berilganda eslashi, ba’zan eslay olmasligi ham mumkin.

An’anaviy o‘qitish usulida ta’lim maqsadi dastur talabiga binoan aniq ifodalanmaydi, talabaning o‘zlashtirish darajasi, sifati haqida muallim aniq tasavvurga ega bo‘lmaydi.

An’anaviy ta’lim mamlakatimiz o‘quv yurtlarida keng tarqalgan, uning turli jihatlari pedagogika, metodika fanlarida ishlab chiqilgan va katta tajriba to‘plangan. An’anaviy ta’lim usulini takomillashtirish sohasida izlanishlar davom etmoqdadir, lekin uning obyektiv imkoniyatlari cheklangan. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan ta’lim sohasidagi islohotlar, tez sur’atlar bilan rivojlanayotgan fan-texnika talablari ta’lim usuli bilan jamiyatning raqobatbardosh, yuqori malakali kadrlar tayyorlashga, barkamol avlodni shakllantirishga bo‘lgan ehtiyoji o‘rtasida nomutanosiblikni vujudga keltirdi. Uni ta’limda boshqa yangi yondashuvlarni qo‘llash yo‘li bilan hal etish lozim.

Tizimli yondashuv. Tizim so‘zi tuzilma, qismlardan tuzilgan, birikkan yaxlit narsa yoki hodisa ma’nosini anglatadi. Tizim tushunchasi va so‘zi, boshqa ma’nolarga ham ega. Masalan, tizim ip, sim kabilarga terilgan narsa; tizim-shoda (bir tizim marvarid, bir shoda marjon kabilar). Shuningdek, kibernetik tizim, axborotlar tizimi, ijtimoiy munosabatlar tizimi, xarakatlar tizimi, pedagogik tizim kabi tushunchalar shaklida ham qo‘llaniladi. Tizim tushunchasi odatda ayrim belgilariga ko‘ra turlarga ajratiladi: moddiy narsalar tizimi; mavhum tushunchalar, faraziyalar, nazariyalar, ilmiy bilimlar tizimi kabilar.

Tizimli yondoshuv ilmiy bilish metodologiyasi va pedagogik amaliyotning bir yo‘nalishi sifatida universal tavsifga ega, pedagogikada keng qo‘llaniladi, ta’lim-tarbiyaga ham pedagogik tizim sifatida qarash lozim.

Tizimli yondashuv” tushunchasi ko‘pincha “tizimli metod”, “tizimli tahlil usuli” tushunchalari bilan uzviy bog‘liq holda qo‘llaniladi. Chunki tizimli tahlil usullari ham obyektni yaxlit tizim sifatida o‘rganishni nazarda tutadi. Tizimli yondashuv, ayniqsa, tuzilish-vazifasiga ko‘ra bajariladigan tahlilga juda yaqin. Tizimli tahlilning obyekti yaxlit narsa yoki hodisa (tizim) hisoblanadi, u, birinchidan, obyektning turli qismlarini; ikkinchidan, qismlarning o‘zaro bog‘liqligini; uchinchidan, tizimning chegaralarini va to‘rtinchidan, tizimning atrof-muhit bilan bog‘liqligi, aloqadorligini nazarda tutadi.

Tizimli yondashuvda bir qancha qoida-printsiplar majmuidan foydalaniladiki, ular tadqiqotchilik va amaliy faoliyatda yuqori natijalarga erishish imkoniyatini yaratadi. Bunday printsiplar qatoriga, jumladan, quyidagilar kiradi: mavxumlikdan yaqqollikka qarab borish; analiz bilan sintezning, mantiqiylik

bilan tarixiylikning birligi; obyektda bog‘lanishlar va o‘zaro ta’sirlarning turlichaligiga; obyektning tuzilishi-vazifalari va kelib chiqishi haqidagi tasavvurlarining birligi va boshqalar.

Pedagogik tizim. Inson bolasini barkamol shaxs, biror kasb egasi sifatida shakllantiruvchi yaxlit ijtimoiy-pedagogik hodisa bo‘lib, uning tarkibi pedagogik jarayonning obyektlari va subyektlari, shakl-usullari, ular o‘rtasidagi munosabatlar, o‘zaro ta’sirlar, ularni boshqarishdan iborat. Pedagogika keng va tor (jins va tur) tushunchalarni o‘z ichiga oladi: pedagogika-fan; pedagogika-o‘quv predmeti; pedagoglik-inson faoliyatining bir sohasi sifatida keng tushunchalardir. Ularning har biri ma’lum qismlardan tuzilgan tizim hisoblanadi. Pedagogika fan sifatida ayrim belgilariga ko‘ra bir necha qismlardan tuzilgan tizimdir. Pedagogik fanlar tizimiga pedagogika nazariyasi va tarixi; o‘qitish nazariyasi va metodikasi; maxsus pedagogika; jismoniy tarbiya nazaryasi va metodikasi; madaniy-ma’rifiy ishlar pedagogikasi, ijtimoiy pedagogika kabilar kiradi.

Shuningdek, ta’lim-tarbiyaning maqsadi, shakl-usullari tizimi; ta’lim-tarbiyaning yo‘nalishlari, turlari tizimi; uzluksiz ta’lim tizimi; ta’lim muassasalari tizimi; pedagogik ixtisosliklar tizimi; o‘quv vazifalari, o‘quv axborotlari tizimi kabilar ham pedagogik tizim tarkibiga kiradi.

Ta’lim ishiga texnologik yondashuv:

- o‘qish-o‘qitish jarayonini o‘zaro uzviy bog‘liqlik, fazalar, amallarga ajratish, bo‘lishni;
- ta’limdan mo‘ljallangan natijaga erishish uchun bajariladigan harakatlarni muvofiqlashtirish, ketma-ket, bosqichma-bosqich amalga oshirishni;
- loyihalashtirilgan ishlar, amallarning barchasini birdek bajarishni nazarda tutadi.

Bu yondoshuv asosan, reproduktiv ta’limga xosdir. Reproduktiv ta’lim tipik vaziyatlarda biror ish xarakatni oldin bilib olingan qoidalar asosida bajarishdir.

Reproduktiv darajasi uchun pedagogik texnologiya usulida ta’lim takror ishlab chiqariladigan konveyerli jarayon sifatida tashkil etiladi, undan kutiladigan natija tasvirlanib aniq qayd etiladi. O‘quv materiali aniq ifodalangan o‘quv maqsadiga mos qayta tuzib, ishlab chiqiladi, ayrim bo‘lak (qism, modul)larga ajratiladi, o‘quv materialini o‘rgatishning alternativ yo‘llari nazarda tutiladi, har bir bo‘lakni o‘rganish test yordamida nazorat etilib, xato, kamchiliklar tuzatilib, to‘g‘rilab boriladi. O‘quv ishi etalonda ko‘rsatilgan natijaga erishishni nazarda tutadi. Bu, bolalarni qiziqtirish, musobaqa va o‘zaro yordamlashishini inkor etmaydi. Ta’lim reproduktiv xarakterda olib borilgani uchun ham bu usul bilim, ko‘nikma va malakalarning zarur minimumini egallashda ko‘proq samara beradi. Texnologik yondashuvni qo‘llash qo‘yilgan o‘quv maqsadlariga erishishni kafolatlaydi.

Tadqiqiy-ijodiy yondashuv. Bu yondashuv ta’limning maqsadi talabada biror muammoni yechish qobiliyatini o‘stirish, yangi bilim (tajriba)ni mustaqil o‘zlashtirish, xarakatning yangi usullarini topish, shaxsan tashabbus ko‘rsatishni ko‘zda tutadi. Tadqiqiy yondashuv faoliyatning ijodiy, aktiv xarakteri bilan bog‘liq. Bu yondashuvda talabaning o‘quv-bilish faoliyatiga pedagog rag‘batlantiruvchi usulda rahbarlik qiladi, bolaning shaxsiy tashabbusini qo‘llab-quvvatlaydi, bola bilan xamkorlik qiladi, talabaning fikr va qiziqishlarini oldingi o‘ringa qo‘yadi. Tadqiqiy yondashuv bo‘yicha ham pedagogik texnologiya variantlari ishlab chiqilgan. Pedagogika nazariyasi va amaliyotida an’anaviy yondashuv o‘z imkoniyatlarini sarflab bo‘ldi, tizimli, texnologik va tadqiqiy yondashuvlar istiqbolga ega. Texnologik, tizimli va tadqiqiy yondashuvlardan har birining ta’lim tizimida o‘z o‘rni bor va o‘z joyida qo‘llanishi lozim.

Rivojlangan mamlakatlarda ta’limning turli darajalari uchun (reproduktiv, mahsuldor, tadqiqiy-ijodiy) pedagogik texnologiya variantlari ishlab chiqilgan. Keng ko‘lamda amalga oshirilayotgan ta’lim islohotlari ta’limning ilg‘or texnologiyalarini o‘rganish va o‘quv-tarbiya jarayoniga joriy etishni taqozo qiladi. Bu o‘z navbatida pedagog xodimlardan ta’lim sohasiga texnologik yondashuvni, pedagogik texnologiya usulini egallashni va O‘zbekistonning milliy, ma’naviy-madaniy xususiyatlari, tarixiy ilg‘or an’analarini hisobga olgan holda pedagogik amaliyotda qo‘llash va rivojlantirishni talab etadi.

Texnologik yondoshuv mavjud an’anaviy o‘quv jarayoniga faqat kompleks tarzdagina emas, pedagoglar tomonidan o‘zlashtirilishi, metodik qo‘llanmalar, o‘quv-moddiy baza yaratilishiga qarab bosqichma-bosqich, ayrim elementlari amalga oshirilaverishi xam mumkin. Bu birinchi navbatda pedagogik texnologiyaning muhim qismi-predmetlar va mavzular bo‘yicha ta’lim maqsadlarini aniqlash usullariga taalluqlidir.

O‘quv jarayonida texnologiyalarni loyihalash va qo‘llash asos bo‘lgan texnologik yondashuvning asosiy funktsiyalari quyidagilardan iborat:

- - gnostik (ta’lim texnologiyalarining o‘ziga xos xususiyatlari va xosliklarini aniqlash);
- - kontseptual (ta’lim texnologiyalarining mohiyatini ochib berish va o‘ziga xosliklarini aniqlash);
- konstruktiv (ta’lim amaliyoti uchun yangi texnologiyalarni loyihalash va yaratish);
- - prognostik (turli strategiyalar, yo‘nalishlar, ta’lim jarayoniga texnologiyalarni qo‘llashning yo‘llari va usullari).

Shunday qilib, ta’limdagi texnologik yondashuv "texnologiya" tushunchasi bilan bog‘liq bo‘lib, u sub’ektlarning ta’lim maqsadiga erishishga qaratilgan harakatlari tizimi sifatida tushuniladi.

Ammo ilmiy va o‘quv adabiyotlari tahlili shuni ko‘rsatadiki, ilmiy munozara hali ham davom etayapti, bunda eng munozarali masalalar o‘qitish texnologiyasining ta’rifi va uning o‘qitish usullaridan farqi hisoblanadi. Shunga qaramay, ko‘pchilik mualliflar bir ovozdan ta’lim texnologiyasi didaktik maqsadlarga kafolatlangan erishishni hisobga olgan holda ta’lim jarayonini optimal qurish va amalga oshirish bilan bog‘liqligini bir ovozdan qabul qiladilar. Bundan kelib chiqadiki, ta’limga texnologik yondashuv o‘quv jarayonini shunday loyihalashni o‘z ichiga oladi, bunda berilgan shartlar asosida didaktik maqsadlarga erishish kafolatlanadi, shuningdek o‘qituvchi tomonidan zarur ta’lim texnologiyalaridan foydalanish.

Tadqiqot doirasida olib borilgan pedagogik ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish o‘qitish texnologiyasining asosiy xususiyatlarini ajratib ko‘rsatish imkonini beradi. Bular tizimli, ilmiy, integrativ, takrorlanuvchan, samarali, ta’limning sifati va motivatsiyasi, yangilik, algoritmik, axborot, takrorlash imkoniyati, yangi sharoitlarga o‘tkazish va boshqalardir.

O‘qitish texnologiyasining ana shunday xilma-xil xususiyatlarini hisobga olgan holda N.V.Bordovskaya umumlashtirilgan ta’rif quyidagilarni ko‘rsatadi:

O‘qitish texnologiyasi - bu didaktik jarayonning ilmiy asoslangan loyihasini amalga oshiradigan va an’anaviy o‘qitish modellariga qaraganda yuqori darajadagi samaradorlik, ishonchlilik va kafolatlangan natijalarga ega bo‘lgan qonuniy pedagogik faoliyat. Ushbu ta’rif bizga ta’lim texnologiyasining o‘ziga xos xususiyatlarini eng to‘liq aks ettiruvchi bo‘lib tuyuladi va shuning uchun biz o‘z tadqiqotimizda o‘quv texnologiyasi mohiyatining ushbu talqiniga asoslanamiz.

Ilmiy-pedagogik adabiyotlarda ko‘p muhokama etiladigan muammolardan biri bu – “ta’lim texnologiyasi” va “ta’lim metodikasi” tushunchalari o‘rtasidagi munosabat, ayrim nashrlarda bu tushunchalar bir-biriga qarama-qarshi qo‘yilgan bo‘lsa, boshqalarida teng tartib sifatida qaraladi. Ko‘rinishidan, bu tushunchalar o‘rtasidagi munosabatlar ancha murakkab va dialektik, shuning uchun buni batafsilroq mohiyatini ochish kerak.

Agar farqlar haqida gapiradigan bo‘lsak, ular aniq: metodika o‘rganishda natijalarga erishishga imkon beradigan yo‘lni belgilaydi va “qanday tarzda” degan savolga javob beradi, texnologiya esa kafolatlangan natijaga erishishga qaratilgan "qanday kafolat bilan qilish kerak” degan savolga javob beradi. Bundan tashqari, ta’lim texnologiyasi shaxsiylashtirilgan, ya’ni har qanday didaktik vazifani muayyan o‘qituvchi va uning sheriklari tomonidan ishlab chiqilgan va amalga oshirilgan texnologiya yordamida samarali hal qilish mumkin.

Shuningdek “ta’lim texnologiyasi” va “ta’lim metodikasi” tushunchalari bir-biri bilan chambarchas bog‘liqdir, chunki ta’lim texnologiyasini metodikaning yuqori darajasi sifatida ko‘rib chiqish mumkin, bunda uning shaxsga qaratilganligi bilan bir qatorda kafolatlangan natijaga erishish yo‘lini ishlab chiqish amalga oshiriladi.

O‘qitish texnologiyasining mazmuni nimadan iborat?

Birinchidan, o‘quv jarayonining aniq loyihasini yaratishda, uni keyinchalik pedagogik amaliyotga joriy etishda;

Ikkinchidan, maxsus tashkil etilgan ta’lim sifatini nazoratida;

Uchinchidan ushbu texnologiya talab qiladigan optimal metod, shakl va vositalarni tanlash va ulardan foydalanishdan;

To‘rtinchidan, o‘quv jarayonini operativ tuzatish uchun doimiy teskari aloqa mavjudligi.

Ta’lim texnologiyasining tarkibiy elementlari quyidagilardan iborat:

- - didaktik maqsad va vazifalar;
- - ta’lim mazmuni;
- - pedagogik o‘zaro ta’sir vositalari (ta’lim usullari);
- - o‘quv jarayonini tashkil etish (ta’lim shakllari);
- - ta’lim vositalari;
- - talabalar;
- - o‘qituvchi;
- - ularning birgalikdagi faoliyati natijasi.

Ta’lim texnologiyalarini ko‘rib chiqishda ularning dualizmiga e’tibor berish kerak. Gap shundaki, ta’lim texnologiyasi jarayon sifatida va natija sifatida harakat qilishi mumkin. Ushbu muammoga to‘xtalar ekan, tadqiqotchilar ta’kidlashlaricha, o‘quv texnologiyasi jarayon sifatida o‘zini yaxlit didaktik tizimini tashkil etuvchi pedagogik komponetlar, operatsiyalar va texnikalar ketma-ketligida namoyon qiladi, ularni pedagogik amaliyotda amalga oshirish kafolatlangan ta’lim maqsadlariga erishishga olib keladi va talaba shaxsining har tomonlama rivojlanishiga hissa qo‘shadi.

Shu bilan birga, uni tashkil etuvchi komponentlar, operatsiyalar va usullarni u yoki bu pedagogik maqsadlarga erishish yo‘lini batafsil tavsiflovchi algoritmdagi havolalar sifatida talqin qilish mumkin emas. Bular ta’lim sub’ektining qo‘yilgan maqsadlar sari harakatini birgalikda ta’minlovchi yordamchi didaktik vositalardir.

Ta’lim texnologiyasi didaktik jarayonning ilmiy loyihasi bo‘lib, natijada uni takrorlash pedagogik xatti harakatlar muvaffaqiyatini kafolatlaydi.

Yuqorida ta’kidlanganidek, zamonaviy pedagogika fanida “Ta’lim texnologiyasi” tushunchasini yagona talqin qilishning umumiy yondashuvlari hali ishlab chiqilmagan, yagona tasnif mavjud emas, ammo oliy ta’limda didaktik nazariyalarga muvofiq ta’lim texnologiyalari tasniflari keng qo‘llaniladi. Ko‘rib turganingizdek oliy ta’limda quyidagi o‘qitish texnologiyalarini qabul qilishda birlik mavjud:

• - muammoli o‘rganish;
• - modulli texnologiya;
• - dasturlashtirilgan ta’lim;
• - kontekstual texnologiya;
• - o‘yinli texnologiyalar;
• - rivojlantiruvchi texnologiyalar.

Oliy ta’limda qo‘llaniladigan o‘qitish texnologiyalarining asosiy vazifalari va xususiyatlari qanday?

O‘qitish texnologiyasi uchta asosiy funktsiyani amalga oshiradi:

• - tavsiflovchi;
• - tushuntiruvchi;
• - loyixalovchi.

Tavsiflovchi funktsiyasi ta’lim jarayonini amalga oshirishning muhim tomonlarini ochib beradi, shuning uchun turli mutaxassislar ushbu jarayonga bir xil tavsif berishlari kerak.

Tushuntiruvchi funktsiyasi o‘qitishning turli tarkibiy qismlarining samaradorligini (masalan, turli usullarning samaradorligini) aniqlash va ularning qo‘llash yo‘llarini aniqlash imkonini beradi.

Loyihalash funktsiyasi ta’lim jarayonini barcha bosqichlarida amalga oshiriladi, pedagogik qo‘llash darajasini qamrab oladi.

O‘qitish texnologiyasining belgilariga kelsak, bizning fikrimizcha, eng muhimlari:

• - maqsadni belgilashda natijani bashorat qilinishi;
• - samaradorlik;
• - algoritmik;
• - loyixalashtirilgan;
• - boshqariladigan;
• - tuzatish imkoniyati;
• - vizualizatsiya.

Ta’lim texnologiyalarining ko‘rsatilgan xususiyatlarining qisqacha tavsifini beramiz. Maqsadni belgilashda natijani bashorat qilinishibu ta’lim maqsadlariga kafolatlangan erishish va ta’lim jarayonining samaradorligini anglatadi; algoritmli, loyixalashtirilgan, boshqariladigan, texnologiyaning pedagogik amaliyotda takrorlanishiga qaratilgan; tuzatish imkoniyati doimiy operatsion fikr-mulohazalarni ta’minlaydi; vizualizatsiya o‘qitish texnologiyasi doirasida audio vizual va axborot texnologiyalaridan foydalanish, shuningdek, turli didaktik materiallar va original ko‘rgazmali qurollarni loyihalash va ulardan foydalanish bilan bog‘liq.

Vizualizatsiya haqida batafsilroq to‘xtalib o‘tish muhim ko‘rinadi, chunki hozirgi vaqtda axborot texnologiyalari rivojlanishi bilan uning roli sezilarli darajada oshib bormoqda. Umumiy tsivilizatsiya, axborot jarayonida kuyidagi tarixiy davr ajralib turadi: og‘zaki, og‘zaki va vizual. Birinchisi, og‘zaki muloqot shaxslararo muloqotning asosi bo‘lganligi, ikkinchisi yozuvning ko‘rinishi, tipografiya, uchinchisi, hozirgisi, tasvir rolining so‘zsiz oshishi bilan tavsiflanadi. Tasvirlar axborot, bilim, hissiyotlar, qadriyatlar, estetik tuyg‘ularning tashuvchisiga aylanadi. Shubhasiz, hozirgi vaqtda og‘zaki madaniyat ustunlik qiladi, ammo ovozli va vizual aloqalarni bog‘laydigan vizual madaniyat faolroq namoyon bo‘ladi. Vizual idrok matnni to‘ldiradi va ko‘pincha matnni almashtiradi. Jamiyat hayotining turli sohalari turli darajadagi vizuallikka ega bo‘lsa, dunyo vizual bo‘ladi. So‘nggi yillarda ta’lim sohasini vizuallashtirish faol o‘sib bormoqda, bu, yuqorida aytib o‘tilganidek, yangi axborot texnologiyalarini joriy etish bilan bog‘liq.

Bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy tayyorlashda vizuallik muhim didaktik vosita bo‘lib, buni pedagogik amaliyotimiz ham tasdiqlaydi. Biz oliy o‘quv yurtlarida turli o‘qitish texnologiyalarida vizualizatsiyadan foydalanamiz. Xususan, biz vizualizatsiya nafaqat o‘quv jarayonida, balki nazoratning har xil turlarida, shuningdek, fan bo‘yicha yakuniy nazarotda qo‘llaniladigan uchta texnologiyani taqdim etamiz:

• - tashqi ko‘rinish;
• - eng yaxshi multi media taqdimoti (EYaMMT);
• - portfelni himoya qilish (yakuniy sertifikatlash).

Biz birinchi texnologiyani “tashqaridan ko‘rish” deb nomladik, chunki u talabalarga o‘z ishining natijasini haqiqatan ham “tashqaridan” ko‘rish va baholash imkonini beradi. Ushbu texnologiya bizdabo‘lajak o‘qituvilarni tayyorlashda “Chaqiriqqa qadar boshlang‘ich tayyorgarlik” fanini o‘qitishda qo‘llaniladi.

Bo‘lajak o‘qituvchilar o‘rganilgan nazariy va uslubiy materiallariga tayangan holda, ma’ruza va seminar mashg‘ulotlarini o‘zlarining uslubiy ishlanmalarini tuzadilar. Keyin ushbu uslubiy ishlanmalar ular tomonidan roli o‘yinda amaliy mashg‘ulotlarda sinab ko‘riladi, ya’ni: har bir talaba “o‘qituvchi” bo‘ladi, ma’ruzaning bir qismini o‘qiydi yoki seminarning bir qismini o‘tkazadi.

Talabalarning aprobatsiya darslarining zaruriy sharti ma’ruza va seminarlar uchun multi media yordamidan foydalanish hisoblanadi. O‘qituvchi maxsus seminar va konsultatsiyalarda talabalarni multi media ma’lumotlarini tayyorlashning o‘ziga xos xususiyatlari bilan tanishtiradi. Ma’ruza va seminarning uslubiy ishlanmalari uchun multi mediali disk portfelning majburiy qismi - yakuniy attestatsiya hisoblanadi.

Ushbu rolli o‘yin ma’ruza va seminarning didaktik tahlilini o‘tkazish maqsadida video kameraga yozib olingan. Keyingi darsda yozib olingan video materialning namoyishi va muhokamasi o‘tkaziladi. Qoidaga ko‘ra, birinchi bo‘lib “o‘qituvchi” o‘zini-o‘zi tahlil qiladi, keyin esa oldingi darsda talabalar rolini o‘ynagan, ularga ma’lum bir xatti-harakatlar ketma -ketligi belgilab beriladi. Shu sababli, ma’ruza yoki seminar yozuvining video materiallarini muhokama qilishda nafaqat uslubiy ishlanmalarning didaktik asoslari, ma’ruzalar va seminarlar uchun multi media yordamini yaratish uchun kompyuter texnologiyalari bilimlari, balki “o‘qituvchi” ning tinglovchilarni boshqarish qobiliyati ham hisobga olinadi. hisob.

O‘quv mashg‘ulotining videoyozuvi, o‘zining “o‘qituvchilik” qiyofasi va kasbiy xulq-atvori tahlili bakalavrga o‘z ishini xolisona baholash, o‘zini chetdan ko‘rish, paydo bo‘lgan kamchiliklarni qayd etish va ularga mas’uliyat bilan yondashish imkonini beradi. Akademik guruh esa o‘quv imidjiga "harakat qiladi", o‘quv materialining professional taqdimotini va auditoriyani o‘zlashtirishni o‘rganadi. Ushbu texnologiya talabalarning mustaqil ishini jiddiy, ko‘p qirrali, auditoriya ishiga har tomonlama tayyorlash uchun rag‘batlantiradi, chunki u turli xil o‘quv kurslarida talabalar tomonidan turli vazifalarni bajarishni o‘z ichiga oladi.

Ikkinchisi kognitiv strategiyani ishlab chiqishga qaratilgan bo‘lishi mumkin - tashkilot (masalan, mini-lug‘atni tuzish); metakognitiv strategiyalar - rejalashtirish, kuzatish (masalan, test topshiriqlarini tuzish, insho yozish); Kognitiv va metakognitiv strategiyalar - bu mavzuli portfellar, mustaqil ta’lim dasturini ishlab chiqish, mini-tadqiqot o‘tkazish va boshqalar kabi vazifalar.

Talabalar yuqoridagi topshiriqlarning bajarilishi haqida individual va guruhli hisobot berganlarida “Eng yaxshi multimedia taqdimoti” texnologiyasidan foydalanish mumkin. Shu bilan birga, shuni ta’kidlash kerakki, masalan, mini-tadqiqot o‘tkazishda hamkorlik texnologiyasi ham qo‘llaniladi, bu umumiy natijaga erishish uchun o‘zaro yordam, o‘zaro tushunish, guruhda bir-birini to‘ldirishni nazarda tutadi. Talabalar “ishbilarmonlik o‘yini” yordamida hamkorlikda o‘rganish texnologiyasini o‘zlashtiradilar: mini-tadqiqot dasturini mustaqil ravishda ishlab chiqish uchun “vaqtinchalik tadqiqot guruhlari” tuziladi, so‘ngra seminarda tanlov asosida gurux ichidan “ekspert komissiyasi” tanlab olinadi. Tanlovga mini-tadqiqot dasturini qabul qilishning zaruriy sharti uning multimedia taqdimoti bo‘lib, akademik guruhda ijobiy muhokamadan so‘ng “ekspert komissiyasi” tomonidan “vaqtinchalik tadqiqot guruhi” ishtirokchilarining yakuniy portfeliga kiritish uchun tavsiya etilishi mumkin.

Portfolio – talabaning semestrdagi ishlari to‘plami. An’anaviy baholash tizimi mavzuni tizimli va puxta o‘rganishni rag‘batlantirmaydi. V.A.Popkov va A.V.Korjuyev bilimlarni baholash tizimi soddalik, qulaylik va bir ma’nolilik mezonlariga javob berishi kerak, ya’ni talaba uchun tushunarli bo‘lishi kerak, deb hisoblashadi. Bu uning yetarliligiga ishonch hosil qilishi, ya’ni bilim darajasini baholashga muvofiqligi, shuningdek, o‘qituvchining harakatlarining qonuniyligi va adolatliligini tushuna olishi muhimdir.

Portfelning turli o‘quv kurslari uchun yakuniy sertifikat sifatida joriy etilishi shuni ko‘rsatdiki, ushbu turdagi sertifikatlash talabalarning har xil turdagi o‘quv va kasbiy ma’lumotlar bilan metodik ishlarini rivojlantirishga, kasbiy bilimlarni tizimlashtirishga, kasbiy fikrlashni shakllantirishga yordam beradi va quyidagi vazifalarni qo‘yadi:

• maqsad qo‘yish – talabalarda maqsad va vazifalarni belgilash, o‘zfaoliyatini rejalashtirish va amalga oshirish ko‘nikmalarini rivojlantiradi;

• - motivatsion - turli xil ta’lim vazifalarini o‘z ichiga olgan holda o‘rganilayotgan fanga qiziqishni rivojlantirishga yordam beradi;

• axborot – mavzu bo‘yicha o‘quv va kasbiy ma’lumotlarni tizimlashtirish qobiliyatini rivojlantiradi;

• - nazorat - bakalavriat talabalarining o‘quv materialini o‘zlashtirish bosqichlari va sifatini kuzatish imkonini beradi.

Portfelni yaratish jarayonida talabalar nafaqat kasbiy, balki uslubiy kompetentsiyani ham rivojlantiradilar, chunki ular o‘z-o‘zini o‘rganish, o‘zlarining kasbiy o‘sishini baholash, bilim va ko‘nikmalardagi “oq dog‘larni” aniqlash ko‘nikmalarini rivojlantiradilar. Yuqorida aytilganlar bilan bog‘liq holda, portfelni kurs uchun yakuniy sertifikatlash shakli sifatida ko‘rib chiqish maqsadga muvofiqdir. Bundan tashqari, ushbu darsda o‘qituvchi talabalarni portfelning tuzilishi bilan tanishtiradi, majburiy va qo‘shimcha sarlavhalarni belgilaydi, ularda qanday mazmun berilishi kerakligini qayd etadi. Kurs bo‘yicha talabalarning yakuniy attestatsiyasi portfolio himoyasi shaklida amalga oshiriladi, uning har bir bo‘limi talaba tomonidan mustaqil ravishda yaratilgan video ketma-ketlik bilan birga keladi. Shunday qilib, oliy ta’limda o‘qitish texnologiyasida vizualizatsiyadan foydalanish akademik ta’lim jarayoniga kompleks, tizimli yondashuv bo‘lib, u nafaqat talabalarning kasbiy ta’limga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi, balki yangi bilimlarni mustaqil ravishda egallash kompetentsiyasini rivojlantiradi, bu esa uni umumiy madaniy va kasbiy o‘sish potentsialini amalga oshirish mumkin.

Oliy ta’limda texnologik yondashuvdan faol va keng foydalanish o‘qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirish va bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy ko‘nikmalarni rivojlantirishda ta’lim natijalariga erishishda samarali faolligini oshirish, muammolarni hal qilishning yanada samarali usullarini tanlash imkoniyatlarini kengaytirish vositasidir. Yangi O‘zbekistonni zamonaviy oliy ta’lim jarayonini tashkil etishga qo‘yilgan talablar nafaqat yuqori kasbiy faoliyatni amalga oshirishga, balki innovatsion texnologik jarayonlarni amalga oshirishga qodir bo‘lajak mutaxassislarni tarbiyalashga qaratilishi, o‘z-o‘zini rivojlantirishi va ijodkorlikni namoyon etishga qaratilishi lozimdir. Bu strategiya esa ta’lim tarbiya jarayonida shaxsiy rivojlanish va kasbga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalaridan o‘rinli foydalanilgandagina ijobiy samara berishi mumkin. Demak bo‘lajak harbiy ta’lim o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishning texnologik- pedagogik shart sharoitlarini yaratilishi ilmiy-amaliy ahamiyatga ega ekanligini takidlaymiz.

ADABIYOTLAR TAXLILI

Vatanimizning istiqlol va taraqqiyoti harbiylarning har tomonlama yetuk, ongli, yuksak axloqli bo‘lishiga bog‘liqdir. Vatanparvarlik, milliy g‘ururi, fidoiylik, o‘z xalqi tarixi, uni madaniyati bilan faxrlanish, insonga hurmat,ehtirom shularning hammasi ofitser ma’naviyatiga borib taqaladi. Ma’naviyat esa bugungi kunda erishgan mustaqilligimizning poydevori hisoblanadi. Buyuk ajdodlarimiz Amir Temur, Muhammad Tarag‘ay, Jaloliddin Manguberdilar ham ana shu tuyg‘u bilan yashaganlar.

Uzoq yillarda milliy tarbiyamizning yillik urf-odatlar, qadriyatlarimiz kamsitilib, donishimiz, tilimiz oyoqosti qilinishi oqibatida harbiylar orasida mehr-oqibat, diyonat, sharm-hayo, andisha, or-nomus, halollik, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat-e’tibor susayib ketdi. Yoshlar o‘rtasida jinoyatchilik, bezorilik, xiyonatchilik, qalloblik, kashandalik va buzuqliklar bir muncha ko‘paydi. Milliy urf-odatlarimiz o‘rniga ovro‘pacha urf-odatlar singdirilganiga, tarbiya milliylikdan chekinganiga urg‘u beradi.

O‘zbekiston Respublikasida Mustaqillikka erishgandan so‘ng umumiyinsoniy qadriyatlarga sodiqlik, birinchidan adolat va tenglikda ko‘zga tashlanadi. Inson qadr-qimmatini baholashda ana shu adolat va tinchlik muhim rolni bajaradi. Harbiy ta’lim tizimida o‘qitish tarbiyalanuvchilarni axloqiy mukammallashtirish bilan bog‘lab olib boriladi. Ularga ong bilan xulq birligida tarbiyalanadi. Shaxsning harbiylarni jamiyat va Vatanga, mehnatga, kishilarga, o‘z xulqiga munosabatlarini qo‘yidagicha tekshirmoq mumkin.

A.Harbiy xizmatchi jamiyatga, Vatanga muhabbat va sadoqatni tarbiyalash. Bu xildagi munosabatlar shaxsning vatanparvarlik, fuqaro yetukligi, baynalmillal fazilatlarida aks etadi. Uning maqsadlarida, Vatan boyliklarini ko‘paytirish, mustahkamlash va himoyalashga qaratilgan amaliy ishlarda namoyon bo‘ladi. Vatanparvarlik va baynalmillallik axloqiy tarbiyada alohida o‘rin tutadi.

B.Mehnatga axloqiy munosabatni tarbiyalash-xizmatchining butun ma’naviy yo‘nalishini belgilaydi, chunki ishlamay, kurashmay yashash mumkin emas. Bu axloqiy munosabat xizmatchining mehnat jarayonida namoyon bo‘ladigan yuksak ongida, mehnatning hayotidagi rolini anglashida mehnatni hurmat qilish va mehnatsevarlikda ifodalanadi.

C.Atrofidagi kishilarga axloqiy munosabat, shaxsning jamoatchilik manfaatini, shaxsiy manfaatlaridan ustun qo‘yishdir.

Shaxsan o‘ziga, o‘z xalqiga axloqiy munosabatni tarbiyalashi-bu shaxs o‘z-o‘zini ongli intizomni ruhida tarbiyalashiga o‘rgatishdan iboratdir.

Axloqiy fazilatlarga baho berish mezonlari ham aniq tarixiy jarayonlar, sharoitlar bilan bog‘liq ravishda o‘zgarib turadi. O‘zbek xalqining axloqidagi oriyat, diyonat, kattalarga hurmat, mehnatdo‘stlik kabi sifatlarga ularning ruhiyatidagi samimiylik, insof, bag‘rikenglik, sharm-hayolik xususiyatlari jihatlari milliy adabiyot va san’ati qo‘shilib o‘zbek ma’naviyatining o‘ziga xos xususiyatlarini shakllantiradi.

XULOSA VA TAVSIYA

Bo‘lajak harbiy ta’lim fani o‘qituvchilari tomonidan talaba yoshlarni ma’naviy-axloqiy ruhda tarbiyalash g‘oyaviy, harbiy va boshqa turdagi axloqiy tarbiya bilan bog‘langan bo‘lib, ularda ma’naviy-axloqiy tarbiyani ongida, shakllantirish va ularni harbiy qasamyodiga sodiq bo‘lishi hamda harbiy nizom talablari asosida qo‘mondon va boshliqlarni buyruqlarini so‘zsiz bajarish ruhida tarbiyalashdir. Talaba yoshlarga to‘g‘ri axloqiy tarbiyani shakllantirish uchun birdan-bir vazifasi – jamiyatni davlatimiz tomonidan olib brayotgan siyosatini to‘g‘ri anglab yetishi, o‘tmishini va tarixini chuqur o‘rganishdan iboratdir.

Kelgusida harbiy ta’lim fani o‘qituvchilarini tayyorlashda texnologik yondashuvlardan faol va keng foydalanish ularni pedagogik mahoratlarini muntazam ravishda oshirib borish. Shuningdek bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy ko‘nikmalarni rivojlantirish ularni samarali faolligini oshirish, muammolarni hal qilish usullarini tanlash imkoniyatlarini kengaytirish hamda o‘zini-o‘zi rivojlantirishga va ijodkorlikni namoyon etishga qaratilishi lozimdir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Abdullaeva K.M. Maxsus fanlarni o‘qitishda bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy bilim va ko‘nikmalarini shakllantirishning metodik asoslari: Ped.fan.nom.diss. avtoreferati. –T.: -2006. [Abdullaeva K.M. Methodological basis of the formation of professional knowledge and skills of teachers: Ped.fan.nom.diss. avtoreferati. - T.: - 2006.]

2. Bespalko V.P. «Slagaemie pedagogicheskoy texnologii», M. 1989, s 67 [Bespalko V.P. "Slagaemie pedagogicheskoy teknologii", M. 1989, pp. 6-7]

3. Кларин М.В.Инновационные модели обучения в современной зарубежной педагогике Педагогика.-Москва ,1994.- №5.- 9 с. [Klarin M.V. Innovative models of education in modern foreign pedagogy // Pedagogy.-Moscow, 1994.- №5.- 9 p.]

4. Кларин М.В.Развитие педагогической технологии и проблемы теории обучения Сов.педагогика.-Москва, 1984. - №4. – 3 с. [Klarin M.V. Development of pedagogical technology and problems of teaching theory // Sov.pedagogika.-Moscow, 1984. - №4.-3 h.]

5. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т.,Т.2.– М.: Педагогика, 1982. [Comensky Ya.A. Selected pedagogical works: Volume 2, - M.: Pedagogika, 1982.]

6. Olimov Q.T. Maxsus fanlardan o‘quv adabiyotlarini yaratishning nazariy va uslubiy asoslari. Pedagogika fanlari doktorlik dissertatsiyasi.-T.: UMKXTTKMO va KTI .- 2005.- 274b. [Olimov Q.T. The theoretical and methodological foundations of creating educational literature from special fans. Pedagogik doctor dissertation.-T.: UMKXTTKMO va KTI.- 2005.- 274 p.]